

ὁ δυνάμενος καὶ μὴ ἐμποδιζὼν πράξιν τινα βλαπτικὴν, οὗτος παραβλέπει ἐλευθέρως ἐκεῖνο, ὅπερ ἡδύνατο πράξαι, καὶ ἐπομένως γίνεται ὑπεύθυνος τοῦ ἐκ τῆς πράξεως προερχομένου κακοῦ. Εἰς τὸν λόγον τοῦτον ἐπιστηρίζονται πολλοὶ νόμοι τιθέμενοι ὑπὲρ τῆς κοινῆς ἀσφαλείας, ὁποῖος εἶναι, παραδείγματος χάριν, ὁ παιδεύων τὸν ὅς τις ἀφίνει νὰ περιέρχεται ἐν τῇ πόλει ὁ σκύλος αὐτοῦ, ἐνῷ ἐξεύρει ὅτι δάκνει. Ἐκ τῶν εἰρημένων λοιπὸν συμπεραίνεται, ὅτι αἱ πράξεις τῶν ἀλόγων καὶ ἀψύχων ὄντων δὲν δύνανται νὰ ἀνατίθενται εἰς ἄνθρωπον, ἂν δὲν ὑποτεθῇ χρεωστούμενη πράξις ὑπ' αὐτοῦ, εἴτε καταφατικῇ, εἴτε ἀποφατικῇ. Ἐνταῦθα ὁμως θεωροῦμεν τὴν ἀνάθεσιν τῆς αἰτίας κατὰ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸν φυσικὸν νόμον, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος ἐν πόλει τινὶ, ὅπου συχνάκις παραβλέπονται τινὲς φυσικαὶ ὑποχρεώσεις.

Ἡ αὐτὴ κρίσις πρέπει νὰ γίνηται καὶ περὶ τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων, ὅσαι καθ' ἑαυτὰς μὲν θεωροῦμεναι εἶναι φυσικαὶ, κατὰ τινα ὁμως τρόπον κρέμονται καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου· ἐὰν, παραδείγματος χάριν, ὁ σόμαχος ἐκ φυσικῆς αὐτοῦ ἀδυναμίας δὲν ἐκπληροῖ καλῶς τὴν πέψιν, τοῦτο δὲν ἀνατίθεται εἰς τὸν ἄνθρωπον· ἂν ὁμως ἐκ λαιμαργίας ἢ ἐκουσίως λαμβάνων τροφὴν κακόχυμον, προξενήσης τὴν ἀδυναμίαν ταύτην εἰς τὸν στόμαχόν σου, τὸ κακὸν τοῦτο ἀνατίθεται εἰς σέ, διότι ἡδύνασο νὰ ἀποφύγῃς τὴν λαιμαργίαν, καὶ τὴν κακόχυμον τροφήν. Δια νὰ ἀνατίθενται δὲ αἱ πράξεις εἰς τὸν πράξαντα, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ᾔῃαι πάντοτε ἐλευθεραὶ, ἀλλ' ἄρκει νὰ ἔχῃσι τὴν αἰτίαν αὐτῶν εἰς προηγουμένην πράξιν ἐλευθέραν· οὕτω, παραδείγματος χάριν, τὰ γινόμενα ἐν τῇ μέθῃ, καὶ τοὶ μὴ οὔσαι πράξεις ἐλευθεραὶ, ὡς τοιαῦται ὁμως ἀνατίθενται εἰς τὸν πράξαντα, διότι ἡδύνατο μὴ μεθύσαι. Τέλος πάντων, τοῦτο εἶναι ἀξίωμα γενικόν, ὅτι αἱ πράξεις αὗται εἶναι ἐλεύθεραι, ἢ ἔχουσι τὴν αἰτίαν αὐτῶν εἰς προηγουμένην πράξιν ἐλευθέραν, εἴτε καταφατικὴν, εἴτε ἀποφατικὴν.

Εἰς τὰς ἐλευθέρως πράξεις πρέπει νὰ συναριθμῇται καὶ ἡ ὑπερβλητὴ ἄγνοια, διότι δύναται νὰ γείνη αἰτίας ἀνάθεσις εἰς τὸν ἔχοντα τοιαύτην ἄγνοιαν· ἐξ ἐναντίας δὲ ἡ ἀνυπερβλητος ἄγνοια, ἐπειδὴ δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐλευθέρως θελήσεως τοῦ ἀνθρώπου, δὲν δύναται νὰ γείνη αἰτίας ἀνάθεσις εἰς τὸν ἔχοντα τοιαύτην ἄγνοιαν. Ἐντεῦθεν συναγεται, ὅτι ἡ ὑπερβλητὴ ἄγνοια ὑπόκειται εἰς εὐθύνην· ἡ δὲ ἀνυπερβλητος εἶναι ἀνεύθυνος. Τὸ αὐτὸ λέγομεν καὶ περὶ τῆς ἀπάτης. Πᾶσαι λοιπὸν αἱ πράξεις, ὅσαι προέρχονται ἐξ ἀγνοίας ἢ ἀπάτης ὑπερβλητῆς, εἶναι ὑπεύθυνοι· ἀνεύθυνοι δὲ, ὅσαι γίνονται ἐξ ἀπάτης ἢ ἀγνοίας ἀνυπερβλητοῦ.

Αἱ πράξεις διὰ νὰ ᾔῃαι ὑπεύθυνοι, δὲν ἀπαιτεῖται μόνον ἀπουσία ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ βίας. Μετὰ μεγάλης προσοχῆς πρέπει νὰ διακρίνω-